Markus Rapo

20.2.2020 TK-01-174-20

Vastaanottaja
Eduskunta
Tulevaisuusvaliokunta

Viite O 5/2019 vp Tulevaisuusvaliokunnan selvityshankkeet 2019 - 2023/ Asiantuntijapyyntö

Asia

Asiantuntijalausunto väestönkehityksestä ja huoltosuhteesta

Tilastokeskus kiittää mahdollisuudesta antaa kirjallinen lausunto eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle väestönkehityksestä ja huoltosuhteesta hyvinvoinnin reunaehtoina.

Termistöä:

Väestöllinen huoltosuhde: Alle 15-vuotiaiden ja 65 vuotta täyttäneiden määrä sataa 15-64-vuotiaista kohden.

Taloudellinen huoltosuhde: Työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevien (lapset, eläkeläiset, opiskelijat) määrä sataa työllistä kohden.

Muutokset ikärakenteessa ovat hitaita, mutta peruuttamattomia

Muutokset väestön ikärakenteessa tapahtuvat hitaasti. Lisäksi heijastevaikutukset tulevat yleensä vuosikymmenien viiveellä. Suuret ikäluokat syntyivät jatkosodan jälkeen. Työelämään he alkoivat tulla 1960-luvulla ja eläköityivät 2000- ja 2010-luvulla.

Väestön uusiutuminen pitkällä aikavälillä edellyttäisi sitä, että kokonaishedelmällisyys-luku (syntyvyys) olisi 2,1 eli naiset synnyttäisivät elinaikanaan keskimäärin 2,1 lasta. Syntyvyys on ollut tämän tason alapuolella Suomessa yhtäjaksoisesti vuodesta 1969 lähtien.

Vuoden 1970 jälkeen syntyvyys on ollut korkeimmillaan 1,87 (2010) ja matalimmillaan 1,35 (2019). Riittämätön syntyvyyden taso tarkoittaa sitä, että synnyttävien ikäluokkien koko pienenee. Vuoden 2018 lopussa Suomessa oli 20-44-vuotiaita naisia runsaat 100 000 vähemmän kuin 1990-luvun alussa, nettomaahanmuutosta huolimatta.

Lyhyen aikavälin ikärakenteelliset haasteet

Lyhyellä aikavälillä yksi suurimmista ikärakenteellisista haasteista liittyy ikääntymiseen. 20 vuodessa 85+ ikäisten määrä on maassamme kaksinkertaistunut 75 000 henkilöstä 150 000 henkilöön. Jos vanhustenhoidossa koetaan jo nyt hoitajapulaa, niin tilanne ei tule helpottamaan tulevaisuudessa, päinvastoin. 85+ ikäisten määrän ennustetaan nousevan 200 000 henkilöön vuoteen 2029 mennessä ja 300 000 henkilöön vuoteen 2036 mennessä.

85+ ikäisten määrä kasvaa kaikissa maakunnissa. Suurin määrällinen ja suhteellinen 85+ ikäisten määrän kasvu koetaan vuoteen 2030 mennessä Uudenmaan maakunnassa, jossa määrä nousisi nykyisestä 32 600:sta vuoteen 2030 mennessä lähes 55 000:een eli 68 prosentilla.

Toinen lyhyen aikavälin haaste tulee olemaan syntyvyyden laskun seuraukset. Vuodesta 2010 alkanut syntyvyyden lasku näkyy tällä hetkellä päiväkoti-ikäisten lasten määrässä. Jos syntyvyys jää nyt havaitulle tasolle, laskisi alle kouluikäisten määrä kaikkialla Suomessa ja viiden vuoden kuluessa seuraukset alkavat näkyä peruskouluikäisten määrässä.

Pitkän aikavälin ikärakenteelliset haasteet

Pitkällä aikavälillä väestöllinen huoltosuhde heikkenee aiempia ennusteita jyrkemmin, koska työikäisten määrä ja osuus väestöstä laskisi aiemmin ennustettua enemmän. Vielä on siis aikaa reagoida ja yrittää esimerkiksi vaikuttaa syntyvyyteen.

Vuoden 2019 lopussa väestöllinen huoltosuhde oli 61. Vuosina 2004-2019 laadituissa väestöennusteissa väestöllisen huoltosuhteen on ennustettu nousevan vuoteen 2040 mennessä 66-74 huollettavaan ja vuoteen 2050 mennessä 70-76 huollettavaan. Vuoden 2019 väestöennusteen mukaan väestöllinen huoltosuhde olisi 70 vuonna 2050. Tällöin huollettavista alle 15-vuotiaita olisi 20 ja 65 vuotta täyttäneitä 50.

Työikäisen väestön määrä

Työikäisen väestön määrä oli suurimmillaan Suomessa vuonna 2009, 3,55 miljoonaa henkilöä. Ennakkotiedon mukaan vuoden 2019 lopussa työikäisen väestön määrä on 128 000 henkilöä pienempi. Vuoteen 2040 mennessä työikäisen väestön määrän ennustetaan vähenevän nykyisestä 105 000 henkilöllä. Lyhyellä aikavälillä pahin lasku työikäisen väestön osalta on siis jo tapahtunut vuosien 2009-2019 aikana.

Laskeneen syntyvyyden vaikutus pitkittyessään näkyisi pidemmällä aikavälillä. Jos syntyvyys jäisi tällä hetkellä vallitsevalle tasolle vuosikymmeniksi, laskisi työikäisten määrä vuoteen 2060 mennessä 400 000 henkilöllä ja vuoteen 2070 mennessä 565 000 henkilöllä nykyisestä.

Väestöllinen huoltosuhde kertoo vain ikärakenteesta, taloudellinen huoltosuhde huomioi myös työllisyyden

Väestöllinen huoltosuhde kertoo yksinomaan ikärakenteesta, eikä huomioi esimerkiksi työllisyyttä ja siinä tapahtuvia muutoksia. Vuonna 1990 väestöllinen huoltosuhde oli Suomessa 49 ja taloudellinen huoltosuhde 117. Vuoden 1993 lopussa väestöllinen huoltosuhde oli edelleen 49, mutta taloudellinen huoltosuhde oli 172 (muutos +47 prosenttia kolmessa vuodessa).

Vuoden 2018 lopussa taloudellinen huoltosuhde oli 134. Se tarkoittaa, että tuolloin työssäkäyviä oli 43 prosenttia koko väestöstä. Loput 57 prosenttia olivat lapsia, eläkeläisiä, opiskelijoita, työttömiä tai muita työvoiman ulkopuolella olevia. Alueelliset vaihtelut ovat suuria: Uudenmaan väestöstä työssäkäyviä on noin 48 prosenttia, kun taas monessa maakunnassa jäädään alle 40 prosentin.

Taloudellisen huoltosuhteen skenaarioita

Taloudellisen huoltosuhteen ennustaminen on vaikeampaa. Siihen vaikuttavat niin globaalit kuin paikallisetkin tekijät, ja se on väestörakenteen lisäksi vahvasti riippuvainen alueen työllisyystilanteesta.

Seuraavassa tarkastelussa lasketaan kehitysmallit vuoteen 2035 saakka. Laskelmat pohjautuvat vuoden 2019 väestöennusteeseen sekä vuosien 2018 työllisyyden tasoon.

1) taloudellisen huoltosuhteen kehitykselle, jos työllisten osuus 18–67-vuotiaasta väestöstä pysyy vuosien 2018 tasolla,

2) 18–67-vuotiaan väestön työllisyysosuuden kehitykselle, jotta huoltosuhde pysyisi 2018 tasolla.

Maakunnittain työllisyysasteet vaihtelivat vuonna 2018 Ahvenanmaan 78 prosenttista Pohjois-Karjalan noin 60 prosenttiin (18-67 -vuotiaat). Jos työllisyys pysyisi vuoden 2018 tasolla, koko maan taloudellinen huoltosuhde nousisi nykyisestä 133:sta 137:ään vuoteen 2035 mennessä.

Vuonna 2018 taloudellinen huoltosuhde oli koko maan tasolla noin 134. Tämä saavutettiin 68 prosentin työllisyysasteella (18–67-vuotias väestö). Jotta tämä taso taloudellisessa huoltosuhteessa säilyisi myös tulevaisuudessa, työllisyysasteen olisi noustava noin 2,5 prosenttiyksikköä vuoteen 2030 mennessä. Työllisiä olisi oltava 30 000 nykyistä enemmän.

Epävarmuudesta

Edellä mainitut tarkastelut on tulevaisuuden osalta tehty Tilastokeskuksen väestöennusteita hyödyntäen. Ennusteisiin liittyy aina epävarmuutta. Mitä kauemmaksi tulevaisuuteen tarkastelu ulotetaan, sitä suurempi tarkasteluun liittyvä epävarmuus on. Tilastokeskuksen väestöennusteessa perusoletus on se, että väestökehitys jatkuisi muuttumattomana ja seurataan, millainen väestökehitys olisi luvassa. Näin ennuste tarjoaa mahdollisuuden reagoida, jos ennusteen välittämä tulevaisuuden kuva ei ole toivottu.

Epävarmuutta kuvastaa hyvin se, millainen vaikutus syntyvyyden laskulla on ollut työikäisen väestön määrään ennusteeseen pitkällä aikavälillä. Vuonna 2015 laaditussa ennusteessa työikäisen väestön määrän ennustettiin olevan 3,4 miljoonaa henkilöä vuonna 2060. Vuonna 2019 eli neljä vuotta myöhemmin laaditussa ennusteessa vastaavan ajankohdan työikäisen väestön määrän ennustetaan olevan runsas 3 miljoonaa henkilöä eli vajaat 380 000 henkilöä vähemmän.